

HUQUQIY ONG DEFORMATSIYASINING IJTIMOIIY SHARTLARI

Ahmadjon Norbekovich Norbekov

Chirehiq davlat pedagogika universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: Tog‘ayev Shavkat Xurramovich f.f.n., dotsent

ANNOTATSIYA

Huquqiy nigilizm jamiyat huquqiy taraqqiyotining tizimli hamda maqsadga muvofiq rivojlanishiga jiddiy xavf tug‘diruvchi hamda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning yuksalishiga to‘siq bo‘luvchi salbiy hodisalardan biri ekanligini ochib berilgan. Maqolada huquqiy nigilizmning shakllari, uning payda bo‘lishi va u haqidagi qarashlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: huquqiy nigilizm, qadriyat, vatanparvarlik, itoatsizlik, rad etish, huquqiy ong.

Huquqiy nigilizm jamiyat huquqiy taraqqiyotining tizimli hamda maqsadga muvofiq rivojlanishiga jiddiy xavf tug‘diruvchi hamda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning yuksalishiga to‘siq bo‘luvchi salbiy hodisalardan biridir.

Nigilizm (lotincha - “nihil” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, -hech narsa, -inkor degan ma‘noni anglatadi). Huquqiy nigilizm shaxslarning, ijtimoiy guruhlarining muayyan huquqiy qadriyatlarga, normalarga, belgilangan tartib - qoidalarga salbiy munosabatini, mensimaslik va har qanday normalar, prinsiplar va qonunlarni rad etish degan ma‘noni bildiradi va sub‘ektning muayyan qadriyatlar, normalar, qarashlar, ideallar, inson turmushining ayrim tomonlariga, ba‘zida esa hamma tomonlariga nisbatan salbiy munosabatini ifoda etadi. Bu - dunyoni his qilish va ijtimoiy xulq-atvor shakllaridan biri. Nigilizm qanday qadriyatlarni rad etilishiga, bilim va ijtimoiy amaliyotning qaysi sohasi - madaniyat, huquq, axloq aqida gap borayotganligiga qarab, axloqiy, huquqiy, siyosiy, mafkuraviy nigilizm va shu kabi boshqa ko‘rinishlarga ega bo‘lishi mumkin. Umuman, nigilizmga an‘anaviy va eng umumiy tarzda destruktiv, ijtimoiy zararli hodisa sifatida qaraladi. Nigilizm ko‘pincha vayron qiluvchi shaklga ega bo‘ladi. Nigilizm eng yuqori cho‘qqiga chiqqan vaqtda anarxizm, ekstremizm bilan uyg‘unlashib ketadi.

Bu o‘rinda muayyan qadriyatlar va prinsiplarga nisbatan e‘tiborsiz shubhada namoyon bo‘ladi. Bunday hollarda odatda, uning jamiyatga qarshi xulq-atvor, jinoiy harakatlar, axloqiy va huquqiy normalarni buzishga yaqin eng nobop usullari tanlanadi. Huquqiy nigilizm

huquq va qadriyatlarga nisbatan faol qarshilik ko'rsatishi bilan ajralib turadi. Huquqiy nigilizm - huquqni, uning qadriyatlarini, umuman, huquq va uning ayrim institutlarini faol rad etishdir.

Huquqiy nigilizmning ikki asosiy sababini ko'rsatish mumkin. Birinchi sababi shundan iboratki, bizning mamlakatda uzoq yillar nodemokratik rejim hukmron bo'lgan, ya'ni davlat faoliyati huquqqa asoslanmagan. Ikkinchi sababi ko'p yillar huquqni norma sifatida tushunish hukmronlik qilganligi bo'is bunda huquq davlatning xohish-irodasi bilan bog'liq qilib qo'yilgan. Boshqacha aytganda, huquq davlat xohish-irodasining hukmron ifodasi bo'lib, har qanday normative hujjat davlatning amriga hamohang bo'lgan, shu tufayli huquqqa nisbatan salbiy munosabat kelib chiqqan va huquq faol inkor etilgan. Huquqiy nigilizmni ifoda etishning turli shakllari mavjud. Birinchi shakli - amaldagi qonunlar va boshqa huquqiy hujjatlarni to'g'ridan-to'g'ri buzish. Bu huquqiy nigilizm namoyon bo'lishining yaqqol shakli. Bunga, eng avvalo, jinoiy jazolanadigan qilmishlarni, shuningdek fuqaroviy, ma'muriy va intizomiy jihatdan nojo'ya xatti-harakatlarni kiritish mumkin.

Huquqiy nigilizmning ikkinchi shakli barcha joylarda va ommaviy tarzda yuridik ko'rsatmalarni bajarmaslik hamda ularga rioya qilmaslik. Bunda sub'ektlar (fuqarolar, mansabdor shaxslar, davlat organlari, jamoat tashkilotlari) o'z xulqatvorida huquqiy normalarning talablariga ochiqdan-ochiq rioya qilmaydilar, balki aksincha, "o'z qoidalari" bo'yicha yashash va harakat qilishga intiladilar.

Qonunlarga bo'ysunmaslik jamiyatga katta ziyon keltiradi. Qonunlar osonlikcha chetlab o'tiladi. Ularga bo'ysunilmaydi, "qonun bor-ku" deb o'ylab ham ko'rilmaydi. Bunda qonun juda ko'pchilik uchun "menga ma'qul bo'lsa, bo'ysunaman, ma'qul bo'lmasa, inkor qilaman" degan shartli tushunchaga aylanib qoldi. Bunday itoatsizlik - huquqiy ongning o'ta past darajada ekanligi va buzilganligi, lozim darajadagi huquqiy madaniyatning yo'qligi hamda umumiy tartibsizlik va mas'uliyatsizlikning oqibatidir.

Huquqiy nigilizm namoyon bo'lishining uchinchi shakli bir-biriga zid, bir-birini takrorlovchi yoki bir-birini istisno etuvchi hujjatlarni nashr etishdan iborat bo'lib, bunday hujjatlar bir-birini neytral, beqaror holatga keltirib qo'yadi. Ko'pincha, qonun osti hujjatlari qonundan "yuqori" bo'lib qoladi. Joriy etilayotgan katta miqdordagi yuridik normalarning biri boshqasiga mos kelmaydi, biri ikkinchisini to'ldirish o'rniga o'zaro zid kelib qoladi. Ayni vaqtda ijtimoiy munosabatlarning huquq yo'li bilan tartibga solinishga muhtoj qat-lamlari mavjud bo'lsa-da, ammo bu borada hech bir ish qilinmaydi. Natijada huquqiy bo'shliqlar, nuqsonlar yuzaga

keladi. Bularning barehasini birgalikda olganda huquqiy shov-shuvlarga, chalkashliklarga sabab bo‘ladi.

Inson huquqlari va erkinliklarining buzilishi hamda ularga rioya etilmasligi huquqiy nigilizmning to‘rtinchi shaklidir. Inson huquqlarining, yashash, hurmat qilish, qadr-qimmat, mol-mulk, xavfsizlikka bo‘lgan huquqlarini buzish yoki ularga rioya etilmaslik, shaxsning huquqiy jihatdan yaxshi himoya qilinmaganligiga, qonunga davlatning jamiyatdagi tartibni ta‘minlashga, kishilarning jinoiy tajovuzlardan himoya qilishga qodir ekanligiga bo‘lgan ishonchga putur etkazadi.

Qonun timsolida o‘zining kafolati va tayanchini ko‘rmas ekan, inson uni qadrlash, hurmat qilish va e‘zozlashdan yiroqlashadi. O‘z huquqini amalga oshirishdagi ilojsizlik esa shaxsni o‘z huquqidan begonalashtiradi. Uning huquqdan ixlosi qaytadi, ishonchsizlik paydo bo‘ladi. Vaholanki, inson huquqlari g‘oyasi kuchli davlat g‘oyasiga zid emasligi azaldan ma‘lum.

Shunday qilib, huquqiy nigilizm - huquqiy ongning salbiy, buzilgan tarafidir. Uning huquqiy ongning huquqqa hurmat bilan munosabatda bo‘lish va unga rioya etish talablariga nisbatan keskin tanqidiy, inkor etish munosabatida bo‘lgan mafkuraviy va psixologik qismidir. Agar huquqiy nigilizm huquq va uning qadriyatlariga salbiy munosabatda bo‘lish, huquqning kuchiga ishonmaslik bilan tavsiflansa, huquqiy idealizm buning aksi, ya‘ni huquqning kuchiga ortiqcha baho berib yuboradi. Mazkur har ikkala hodisaning ildizi bir va u yuridik johillik, huquqiy ongning rivojlanmaganligi va buzilganligi, siyosiy-huquqiy madaniyatning etishmasligida namoyon bo‘ladi. Yuqorida so‘z yuritilgan ko‘rinishlar o‘zaro teskari yo‘nalishga ega bo‘lib tuyulsada, pirovad natijada birbiri bilan uyg‘unlashib, jamiyatga zarar keltiradi.

REFERENCES

1. Fedorenko K.G., Shavinskiy B.V. Huquq metodologiyasi // Huquq falsafasi. 2002.
2. Marchenko M.N. Qonuniy xulq-atvor // Davlat va huquq nazariyasi. 2008.
3. Tumanov V.A. Tarixiy va mafkuraviy nuqtai nazardan huquqiy nigilizm // Davlat va huquq. 1993.
4. Fedorenko K.G, Shavinskiy BV Huquq fenomenologiyasi va metodologiyasi // Huquq falsafasi. 2002.
5. Yevgenyevich A.A. Huquqiy nigilizm // Yosh olim. 2018.
6. Ikramov Ravshan Aktamovich, Kandov Bahodir Mirzayevich. The role of the media in the formation of legal culture / European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA). Vol. 3 No. 06, June 2022. – pp. 27-30.

7. Toshpo'latov, M. (2023). HISTORY OF CIVIL SOCIETY CONSTRUCTION: CHANGES AND PROSPECTS. *Modern Science and Research*, 2(9), 9-13.
8. Toshpo'latov, M. (2023). CHARACTERISTICS OF CIVIL SOCIETY IN THE MODERN ERA. *Modern Science and Research*, 2(9), 13-19.
9. Zayniddin o'g, T. L. M. (2023). ZAMONAVIY FUQAROLIK JAMIYATININI YARATISH-DAVR TALABI. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 5(5), 18-20.
10. Zayniddin o'g, T. L. M. (2023). FUQAROLIK JAMIYATINING MILLATLARARO MUNOSABATLAR BARQARORLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNINI. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 5(5), 14-17.
11. . . . (2023).
(44 (174)), 94-97.

